

prof. dr hab. Zbigniew Suchecki OFMConv.
Papieski Uniwersytet „Antonianum” w Rzymie
Katedra Prawa Kanonicznego

Papieski Wydział Teologiczny „Seraphicum” w Rzymie
Via del Serafico 1
00142 Roma

RECENZJA

rozprawy doktorskiej z prawa kanonicznego:

„Sytuacja prawno-organizacyjna Kościoła Katolickiego w Polsce po 1989 roku”,
Warszawa 2020, s. 269, napisanej przez ks. mgr. Łukasza Pizsa na Wydziale Prawa
Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, pod
kierunkiem ks. prof. dr hab. Józefa Wroczeńskiego, w odpowiedzi na uchwałę Rady
Wydziału Prawa Kanonicznego UKSW z dnia 30-06-2020 r.

1. PREZENTACJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

Recenzowana rozprawa doktorska to systematyczna analiza sytuacji prawno-organizacyjnej Kościoła Katolickiego w Polsce po 1989 roku. Autor dokonując wyboru tematu z tego zakresu, podjął się wysiłku w jej szczegółowego rozpoznania i opisanie, poprzez dogłębne badania oparte na materiałach źródłowych, dotyczących określonego w tytule rozprawy zagadnienia.

Z tego powodu rozprawę doktorską można uznać za cenny wkład do polskiej i światowej literatury kanonistycznej. Jest to bowiem pierwsze, a więc nowatorskie i równocześnie całościowe opracowanie monograficzne tej tematyki w języku polskim.

Praca doktorska nie nasuwa merytorycznych wątpliwości lub zastrzeżeń, ponieważ Autor daje naukową odpowiedź na każdy przedstawiony przez siebie problem lub zagadnienie. Bogate i uzasadnione wnioski mogą być dodatkowo

przedmiotem dyskusji i dalszych, bardziej pogłębionych analiz, prowadzonych także przez samego autora w jego kolejnych badaniach naukowych.

Trzeba docenić, iż Autor podjął aktualne zagadnienia badawcze o dużej wartości praktycznej także w obszarze kościelnego prawa kanonicznego. Na specjalną uwagę zasługuje też jasno określony cel pracy doktorskiej: „Sytuacja prawno-organizacyjna Kościoła Katolickiego w Polsce po 1989 roku”.

Analiza zebranego materiału źródłowego w pełni dotyczyła określonego w tytule pracy tematu. Źródła zostały przeanalizowane z wnikliwością i przy zastosowaniu właściwych metod naukowych. Można więc już na początku tej recenzji stwierdzić, iż postawione cele naukowe zostały przez Autora zrealizowane w zadowalającym zakresie.

Tak więc rozprawa doktorska została przede wszystkim oparta na materiale źródłowym i przy wykorzystaniu najnowszej literatury, co świadczy o dojrzałości naukowej doktoranta. „Ważnym, zatem zagadnieniem jest określenie pozycji prawnej względem siebie obu społeczności państwowej i kościelnej, funkcjonujących na tym samym terytorium. Szczególnie sytuacja prawna Kościoła i jej instytucji na terytorium państwa oraz właściwe relacje z państwem są istotne dla realizacji zasad współdziałania obydwu instytucji dla dobra wspólnego”.

2. ROZPRAWA DOKTORSKA

Recenzowana rozprawa doktorska liczy 269 stron i obejmuje pięć rozdziałów. Jak już wspomniano materiał badawczy opiera się w głównej mierze na dokumentacji źródłowej. Już samo zebranie tak różnorodnego materiału jest cennym efektem wysiłku naukowego, podjętego przez Autora z osobistym zaangażowaniem. „Problematyka ta jest ciekawym obszarem badawczym, zwłaszcza po zmianie systemu politycznego w Polsce, a także po promulgacji dokumentów Stolicy Apostolskiej dotyczących reorganizacji Kościoła w Polsce”.

W pracy badawczej autor zastosował następujące metody: dogmatyczno-prawną, historyczno - prawną i porównawczą.

Doktorant wykonał swoje wielokierunkowe badania rzetelnie i kompetentnie. Oryginalność oraz innowacyjność zagadnienia związana jest ze specyfiką podjętego tematu. Autor ukazał bowiem organizacyjne przewyciężenie negatywnych skutków okresu komunizmu dla misji i działalności Kościoła w Polsce w nowych warunkach ustrojowych: „(...) zmianie uległ nie tylko prawny stosunek państwa do Kościoła katolickiego w Polsce, ale został wprowadzony nowy podział administracyjny Kościoła katolickiego w Polsce. Dotyczył nie tylko Kościoła katolickiego obrządku łacińskiego, ale także Kościoła katolickiego obrządku bizantyjsko-ukraińskiego”.

Układ pracy jest przejrzysty. Język rozprawy jest jasny, logiczny i spójny. Poszczególne fragmenty pracy są starannie udokumentowane. Doktorant pogłębiając zagadnienie zrealizował także drugorzędny cel pracy, polegający na ocenie dokonanych zmian organizacyjnych w kontekście norm prawa kanonicznego oraz opracował wnioski *de lege ferenda* w odniesieniu do tej tematyki.

Ocena pracy doktorskiej jest bardzo pozytywna, gdyż wykorzystuje ona w pełni aktualny stan wiedzy prawnej oraz posiada liczne i istotne walory naukowe i merytoryczne.

Biorąc pod uwagę wnikliwą analizę problematyki badawczej, będącej przedmiotem recenzowanej rozprawy doktorskiej, a także sumiennosc analiz naukowych i niezalezność wniosków, należy stwierdzić, że rozprawa doktorska stanowi cenny wkład w poznaniu historyczno-prawnych przemian funkcjonowania Kościoła w Polsce po upadku komunizmu. Jest więc studium bardzo interesującym oraz potrzebnym na gruncie języka polskiego, tym bardziej, iż zawiera także praktyczne komentarze oraz użyteczne propozycje mogące służyć pomocą także w obecnych czasach, przy rozstrzygnięciu konkretnych kwestii praktycznych. „Najbardziej znamienymi zagadnieniami, które nade wszystko podległy zmianom był sąd biskupi oraz seminaria duchowne”.

W tekście rozprawy znajdujemy informację, iż „literaturę tego tematu stanowią publikacje takich autorów jak m.in. J. WISŁOCKI, J. KRUKOWSKI, W. GÓRALSKI, H. MISZTAŁ, J. WROCEŃSKI, J. KOWALCZYK, M. PLISIECKI i wielu innych”.

W literaturze kanonistycznej omawiane zagadnienie nie posiadało dotychczas całościowego opracowania. Doktorant odnosząc się do najważniejszych opracowań cząstkowych, wykorzystanych w pracy, dokonał także własnej, cennej kwerendy źródeł. Dzięki temu powstało kompetentne opracowanie tematu, uwzględniające najnowszą literaturę, lecz oparte przede wszystkim na wydobyciu i opracowaniu nieznanymi wcześniej źródeł.

Wcześniej bowiem problematyka zmian prawno-organizacyjnych Kościoła Katolickiego w Polsce po 1989 roku była podejmowana w nielicznych artykułach naukowych oraz dyskusjach teologiczno-prawnych.

Niniejsza rozprawa doktorska w rozdziale pierwszym, zatytułowanym: *Sytuacja Kościoła katolickiego w Polsce w przed zmianą systemu politycznego w Polsce w 1989 roku*, ukazuje tło historyczne przemian, a następnie przedstawia proces tworzenia aktów prawnych, kształtujących nową strukturę organizacyjną Kościoła katolickiego w Polsce po odzyskaniu niepodległości. Ta część dysertacji zawiera najpełniejszy obraz dokonanych zmian w całej literaturze przedmiotu.

Dzięki podjętej analizie źródeł Autor dokonał cennej interpretacji sytuacji Kościoła katolickiego w odniesieniu do Konstytucji marcowej oraz jego pozycji prawnej i organizacyjnej w zapisach Konkordatu z 1925 roku. W dalszej części rozdziału Autor przedstawił sytuację Kościoła pod II wojnie światowej przy uwzględnieniu różnicowań terytorialnych, a więc w Polsce centralnej, na ziemiach odzyskanych oraz na terenach utraconych na rzecz Związku Radzieckiego, ukazując wpływ II wojny światowej oraz zmian ustrojowych na położenie Kościoła oraz jego statusu prawnego.

Autor pracy zauważył następnie, iż znaczący wpływ na sytuację Kościoła katolickiego w Polsce miał *Dekret o stanie wojennym*, który poniekąd otworzył drogę do normalizacji relacji Kościół – państwo w wyniku tzw. ustawach majowych.

W tym kontekście Autor przedstawił okoliczności erygowania ordynariatu polowego oraz ordynariatu dla wiernych obrządku wschodniego, pozbawionych dotychczas uznawanego przez państwo ordynariusza własnego obrządku.

Doktorant w Rozdziale II omówił zmiany granic diecezji Kościoła katolickiego obrządku łacińskiego w Polsce w 1992 r., prezentując motywy wprowadzenia nowego podziału administracyjnego na mocy bulli papieża Jana Pawła II *Totus Tuus Poloniae Populus*. Badania naukowe doktoranta precyzyjnie wskazały powody dokonania zmian w organizacji struktur wewnętrznych Kościoła, przez powołanie nowych metropolii oraz nowych diecezji.

Doktorant obrał za cel pracy kompleksowe opracowanie tego zagadnienia, wskazał więc jasno temat badawczy, który nie doczekał się jak dotąd na gruncie prawa kanonicznego w Polsce monograficznego opracowania. Jest to bowiem pierwsze całościowe opracowanie zagadnienia zmian granic diecezji Kościoła katolickiego obrządku łacińskiego w Polsce w aspekcie prawnym.

Możemy stwierdzić, że cel pracy został osiągnięty: powstało całościowe, kompletne, kompetentne i rzetelne opracowanie poświęcone sytuacji prawnej Kościoła katolickiego w Polsce po zawarciu konkordatu z 1993 roku. Zostało to szczegółowo omówione w Rozdziale III w świetle bogatej dokumentacji źródłowej i literatury zagadnienia.

Przechodzę teraz do analizy struktury omawianej dysertacji.

W obszernym wstępie do rozprawy doktorskiej Autor wskazał cel prowadzonych badań, które odpowiadają tytułowi rozprawy doktorskiej. Na

ponowne podkreślenie zasługuje fakt podjęcia nieporuszonej dotąd całościowo problematyki zmian prawno-organizacyjnych w strukturze Kościoła katolickiego w Polsce po 1989 roku.

Rozprawa doktorska opiera się na źródłach ukazujących ten proces historyczno-prawny oraz normach prawa powszechnego i prawa świeckiego. W swojej dysertacji Autor wykorzystał również literaturę autorstwa polskich kanonistów oraz pośrednio publikacje obcojęzyczne.

Rozprawa doktorska składa się z pięciu rozdziałów.

W rozdziale pierwszym, zatytułowanym: *Sytuacja Kościoła katolickiego w Polsce przed zmianą systemu politycznego w Polsce w 1989 roku*, zostały omówione warunki prawne i organizacyjne Kościoła katolickiego w Polsce po odzyskaniu niepodległości. Doktorant jasno określa pozycję Kościoła katolickiego w *Konstytucji marcowej* oraz według *Konkordatu z 1925 roku*.

Po przedstawieniu wpływu II wojny światowej na położenie Kościoła katolickiego w Polsce Autor ukazał następnie jego status prawny po zakończeniu II wojny światowej. Jasno wskazuje na różnice w sytuacji Kościoła w Polsce centralnej, na ziemiach odzyskanych oraz na terenach utraconych na rzecz Związku Radzieckiego. Także dalsze fluktuacje i przeobrażenia w polityce PRL-u wobec Kościoła katolickiego zostały w dysertacji szczegółowo omówione. Szczególnie cenne jest przedstawienie wpływu *Dekretu o stanie wojennym* na sytuację Kościoła katolickiego w Polsce na otwarcie drogi do normalizacji relacji Kościół – państwo po tzw. *ustawach majowych* między innymi poprzez erygowanie ordynariatu polowego.

W drugim rozdziale Autor przedstawia proces zmian organizacyjnych granic diecezji Kościoła katolickiego obrządku łacińskiego w Polsce w 1992 r. Nie ogranicza się wyłącznie do omówienia motywów wprowadzenia nowego podziału administracyjnego, wskazując na konieczność reorganizacji struktur wewnętrznych

przez powołanie nowych metropolii oraz nowych diecezji. Analiza tego procesu pozwoliła również na wskazanie przyczyn reorganizacji kurii diecezjalnych oraz odnowienia innych struktur diecezjalnych:

- Sądów biskupich;
- Seminariów duchownych;
- Caritas diecezjalnych oraz innych instytucji (rady, kapituły, itp.).

Autor wskazuje, że wyniku zmian granic diecezji Kościoła katolickiego obrządku łacińskiego w Polsce powołano do życia także nowe dekanaty i parafie.

Rozdział trzeci nosi tytuł: *Pozycja prawna Kościoła katolickiego w Polsce po zawarciu konkordatu z 1993 roku*. Autor omawia w nim relacje pomiędzy państwem polskim a Kościołem katolickim w Polsce po upadku komunizmu. Relacje te opierają się na dwóch dokumentach, które stanowią bazę do określenia stosunków pomiędzy państwem a Kościołem (*Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego oraz Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską*, podpisany w Warszawie dnia 28 lipca 1993 r.). Spośród ważniejszych postanowień *Konkordatu*, który utrwala pozycję prawno-organizacyjną Kościoła w Polsce, Autor rozważa status prawny jednostek terytorialnych Kościoła w Polsce ze szczególnym uwzględnieniem Ordynariatu polowego oraz nauczania religii w szkole, procedury zawarcia małżeństwa konkordatowego, duszpasterstwa specjalistycznego, duszpasterstwa więziennego oraz statusu uczelni i wydziałów kościelnych.

Czwarty rozdział dotyczy *Powstania i organizacji struktur Kościoła katolickiego obrządku bizantyjsko-ukraińskiego (greckokatolickiego) w Polsce*. Autor omawia motywy wprowadzenia nowych diecezji tego obrządku, ich erygowanie oraz organizację wewnętrzną, dokonaną na podstawie *Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich*.

W rozdziale piątym, noszącym tytuł: *Próba oceny obecnej sytuacji prawno-organizacyjnej Kościoła w Polsce*, Doktorant analizuje osobowość prawną Kościoła

i jego jednostek organizacyjnych z perspektywy prawie 25 lat po ratyfikacji konkordatu.

Ocena zaistniałych przemian organizacyjno-prawnych zostaje wzbogacona poprzez odwołanie się do opinii licznych autorów odnośnie funkcjonowania nowych metropolii i diecezji jak również funkcjonowanie nowych struktur obrządku greckokatolickiego.

Cenne w dysertacji analizy dotyczące sytuacji majątkowej Kościoła w Polsce ze wskazaniem perspektyw dalszego doskonalenia relacji Kościół-państwo w Polsce finalizują merytoryczną część dysertacji.

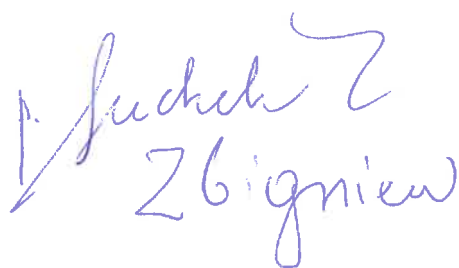
Korpus pracy doktorskiej kończy zakończenie. Jest to syntetyczne, merytoryczne i systemowe a jednocześnie bardzo wartościowe podsumowanie badań przeprowadzonych przez doktoranta.

Reasumując należy stwierdzić, iż praca doktorska w sposób całościowy analizuje problematykę statusu prawnego Kościoła katolickiego w Polsce z perspektywy 25 lat od zmiany systemu politycznego oraz od wejścia w życie nowego podziału administracyjnego Kościoła katolickiego w Polsce w świetle wspomnianych wyżej dokumentów regulujących status prawny Kościoła i stosunek państwa do Kościoła katolickiego w nowej rzeczywistości ustrojowej.

3. OCENA KOŃCOWA

Uwzględniając Ustawę z dnia 14 marca 2003 roku o *stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki* (Dz. U. z 2003 r. Nr 65, poz. 595; z 2005 r. Nr 164, poz. 1365; z 2010 r. Nr 96, poz. 620. Nr 182. poz. 1228; z 2011 r. Nr 84, poz. 455), stwierdzam, mgr. lic. ks. Łukasz Pisz spełnił w przedstawionej dysertacji ustawowe kryteria dotyczące pracy doktorskiej. Można stwierdzić więcej: jego praca stanowi ważny przyczynek dla poznania historyczno-

prawnych okoliczności, leżących u podstaw zmian organizacyjnych oraz statusu prawnego Kościoła Katolickiego w Polsce po 1989 roku. Autor wykazuje w rozprawie dojrzały warsztat naukowy i dogłębną znajomość zagadnienia. Na tej podstawie składam wniosek do Rady Wydziału Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego o kontynuowanie rozpoczętego przewodu doktorskiego.

Handwritten signature in blue ink, consisting of a stylized initial 'Z' followed by the name 'Zbigniew'.

Rzym, 09-09-2020 r.